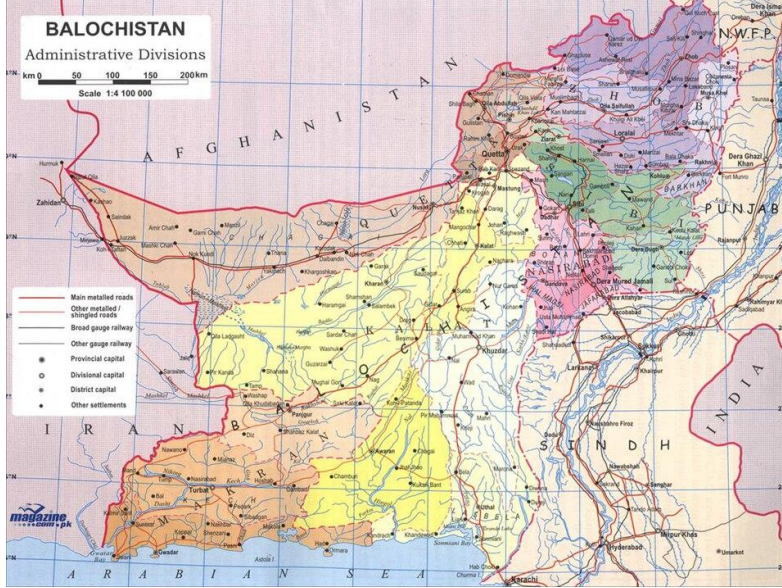

Pakistan, Afganistan ve İran Üçgenindeki Çöl Devesi: Beluçlar

Belucistan'a, Pakistan'ın en büyük yüz ölçümüne sahip eyaleti (%43,6) özelliğini taşımasıyla "dört eyaletin annesi" denmektedir. Ancak Pakistan nüfus dağılımına bakıldığında eyalet, 14.894.402 ile seyrek nüfus olarak tanımlanarak son sırada yer [almaktadır](#). Kırsal kesim nüfusu

4.6 milyonken kentsel bölgelerde 10.2 [milyondur](#). Öte yandan burada yaşayan halkın yalnızca 6.8 milyonunun Beluç etnik kimliğine sahip olduğu, kuzeyde Peştun kabileleri (%35) bulunurken Beluçların (%55-60) ağırlıklı olarak güneyde bulunduğu da [bilinmektedir](#). Kuzey sınırında Afganistan, batı sınırında İran, doğu sınırında Sind ve Pencap eyaletleri bulunurken güneyi ise Umman Denizi'ne açılmaktadır. Bölgenin büyük

1 bir kısmı dağlık ve çöl iklimine sahiptir, bu nedenle oldukça kuraktır ve yağış almaz.

Eyalet geçimini tarım, hayvancılık ve madenden sağlamaktadır. Belucistan'a "hazine dolu eyalet" denmesinin en büyük sebebi de bahsi geçen madenlerdir. Öyle ki doğal gaz, kömür (10 milyon ton), bakır ve altın rezervleri bulunmaktadır. Özellikle Sui'de bulunan doğal gaz yatakları Pakistan'ın doğal gaz ihtiyacının büyük bir bölümünü (%40) [karşılıyor](#). Bir aralık Pakistan hükümeti, buradan 84 milyar rupi kazanırken eyalete yalnızca 4-5 milyar [vermekteydi](#). Dahası, Barrick maden şirketi Rekodik Maden Projesi kapsamında burada bulunan dünyadaki sayılı geliştirilmemiş altın (810 ton) ve bakır (15 milyon ton) maden yatakları hedeflenmektedir. Proje için kreditorlerden 2 milyar dolar sağlanması beklenirken proje 7 milyar dolarlık bir finansmana sahip hale gelmiştir. Nihai hedef olarak bu proje sayesinde 70 milyar dolar serbest nakit akışı ve işletme içinse 90 milyar dolar nakit akışı gerçekleşmesi [bekleniyor](#). Söz konusu pay ise Barrick (%50), Pakistan hükümeti (%25) ve Belucistan hükümeti (%25, yalnızca %15'i tam finanse gerektiriyor) olarak paylaşılacak. Maden ömrüyse 37-40 yıl arasında belirlenmişken yakın zamanda projeye başlanması [bekleniyor](#). Buradan çıkacak madenin lojistiği için Karaçi'ye doğru yapılması gereken demiryolu projesi de Çin'in yerine Asya Kalkınma Bankası (Asian Development Bank, ADB) tarafından finanse [edilecek](#). Çin'e alternatif olarak ADB'nin kullanılmasının en önemli detayı da bankanın ABD ve Japonya'nın öncülüğünde kurulmuş olmasıdır.

Özetle Belucistan Pakistan için yalnızca yüz ölçümü bakımından değil, aynı zamanda yeraltı enerji kaynakları bakımından da önemlidir. Ancak kuruluşundan bu yana Beluçların süregelen bir rahatsızlığı vardır ki o da sömürge psikolojisidir.

İhmal ve Suistimal Yaratığı

Beluçlar, Pakistan’a bağlı eyalet statüsünden ayrılarak özerk bir devlet kurmak istemektedirler. Belucistan, 1958-1973-2005 yıllarında hatırı sayılır isyanlara sahne de olmuştur. Bu rahatsızlığı gözle görülür hale getiren en büyük sebep ihmallerdir. Pakistan hükümetleri, kuruluşundan bu yana Belucistan’da yeterli lojistiği, altyapıyı ve eğitimi kurabilmiş değildir. Bunun en büyük sebeplerinden biri bölgenin coğrafi yapısının elverişli olmamasıdır. 1952’den beri Sui doğalgazı Pakistan ülke ekonomisini taşımaktayken bölge halkı fakirlikle mücadele etmektedir. Öyle ki Belucistan’da kişi başına düşen gelir Pakistan ortalamasının yalnızca yarısına tekabül etmekte. Okuryazarlık %40 oranındayken kadınlarda bu oran %25’e kadar düşmekte. Ancak atlanmamalıdır ki 2006 yılından bu yana gerçekleşen silahlı saldırılarda birçok kişinin öldürülmesinin sonucu olarak yüzlerce Pencabi ya da Urduca konuşan öğretmenin eyalet dışına nakil istemiştir. Eğitimdeki boşluğu bir yandan da bu oluşturmaktadır.

İhmaller ve yetersizlikler etnik ayrımın daha da göze batmasına neden olmaktadır. Öyle ki Belucistan Kurtuluş Ordusu (Baloch Liberation Army, BLA) ve Belucistan Kurtuluş Cephesi (Balochistan Liberation Front, BLF) söz konusu rahatsızlıkların çözüm yolunu silahlı bir mücadelede görmekte olan Afganistan merkezli iki gruptur. İki grup arasındaki temel farklar şunlardır: BLF daha eskidir (1964) ama daha yerel ve küçük ölçekli saldırılarda bulunur, BLA daha yeni (2000) olmasına rağmen Pakistan’da güney bölgesiyle sınırlı kalmayıp hem kuzeyde hem de merkez bölgelerde saldırılarda bulunmaktadır. Saldırı stratejilerindeki farklılığın yanı sıra BLA, BLF’ye nazaran aşiret bazlı bir örgüttür. Temelde etnik kimliklerinin yok sayıldığını, topraklarının bu nedenle sömürüldüğünü düşünürler. Örneğin [Al Jazeera English’in](#) 13 yıl önce yaptığı bir belgeselde bir Beluç militanı şu sözleri kullanıyor:

“Bizim hedefimiz Belucistan’a bağımsızlığını kazandırmak. Toprağımızın üstündeki Pencap hükümrانlığını sona erdirip toprağımızı güvenli, adil ve eşit bir biçimde Beluç halkına sağlamak istiyoruz. Kim bu Pakistanlılar (Pakistanis), bir etnik grup mu? Hayır! Pakistan’da Sindhiler, Beluçlar, Pencabiler, Peştunlar yaşıyor. Bunlar Pakistan’ın etnik grupları. Neden Pakistanlı olmaya zorlanıyoruz?”

Aynı militan bütün bu olanları Pencap ordusunun başlattığını söylüyor ve onlar bir şey yaptıkça kendilerinin de onlara ders vermek için ellerinden geleni yapacağını da ekliyor. Pencabilerin yanı sıra 2015’te gerçekleşen [otobüs saldırısının](#) hedefinde 19 Peştun vardı. Üstelik söylenene göre öldürülenler Kuzey Belucistan yerlileriydi.

BLA, özellikle altyapı, güvenlik ve yabancı yatırımlara saldırılarda bulunuyor. En rahatsızlık uyandıran yabancı yatırımsa Çin’den gelen [yatırımlardır](#). BLA, Çin’in bölgedeki yatırımlarının Belucistan’ın özerkliğine bir tehdit olduğunu düşünmektedir. Özellikle Çin vatandaşlarına, [Çin-Pakistan Ekonomi Koridoru’na](#) (China-Pakistan Economic Corridor, CPEC) saldırılarda

bulunmaktadırlar. Onlara göre Pakistan hükümeti, Belucistan'ın Çin tarafından sömürülmesine sebep oluyor. Ancak bir de Beluçların lehine yeraltı ekonomisi var.

Belucistan, uyuşturucu için transit ülke statüsünü de elinde bulundurmakta. Eyaletin başkenti Quetta Afganistan ile ticaret için önemli bir yere sahiptir. Afganistan'dan gelen uyuşturucu Belucistan üzerinden İran ve Pakistan'dan dağılarak yaklaşık 30 Milyar dolar değerinde bir kaçakçılık ağı oluşturmaktadır. Yine aynı şekilde Afganistan-Belucistan üzerinden Pakistan'ın çeşitli yerlerine silah kaçakçılığı gerçekleşmekte. Bölgenin bir diğer özelliği Orta Asya, İran ve Afganistan'dan Avrupa vb. bölgelere yaşanan göç için ana rota konumunda olmasıdır. Nitekim Belucistan'da yoğun yeraltı ekonomisi hakimdir.

Aşiretlerin Etkin Güçleri

Bölgede feodal yapı yoğunluktadır. Özellikle Pakistan'a karşıtlıkları yöneten buradaki serdarlardır (aşiret ağası). Bugti, Marri, Mengal, Bizenjo, Jamali ve Rind bu aşiretlerden başlıcalarıdır. Tahminen Belucistan'da 70 ayrı serdar bulunmaktadır. Serdarlar, Pakistan hükümeti tarafından ayrılıkçıları yönetmekle suçlanmaktadır. Bu aşiret yapısı o kadar geniş

ölçektedir ki Belucistan hükümet kararları onların aracılığıyla uygulanmaktadır. Serdarlar, Bjar (evlilik ya da çeşitli mutlu törenlerde topladıkları vergi) ve Sashak (toplam tarım gelirinin 1/6'sı) gibi yasa dışı vergiler toplamaktadır. Eğitim konusunda da epey katılar, kimsenin eğitim hakkı olmadığı gibi bir şekilde eğitime erişen de bölgeden uzaklaştırılıyor. Yol onarımı gibi işlerde çalışanlar serdarların beğenisine göre seçilerek Belucistan

hükümetine sunuluyor ve bu işçilerin maaşları dahi aşirete ödeniyor. Aşiret sistemi 1976'da Zülfikar Ali Butto tarafından kaldırılmaya çalışılmışsa da mümkün olmamıştır. Özellikle mecliste bulunan serdarlar çeşitli sebeplerle karşı çıkmıştır.

Bu aşiret liderleri için en önemli örnekler şöyledir: Nawab Khair Bakhsh Marri, hükümetle bazen mücadele bazen de müzakere etmiş bir başka aşiret lideri. Öyle ki 1970'te çıkan isyanının kilit isimlerinden olmasının yanı sıra örgütün uzun dönem liderliğini yapmıştır. Dahası bu aktif rol almadan dolayı bir süre Afganistan'da sürgün hayatı yaşamıştır. Dönemin başkanı onu "sorun yaratan serdar" olarak tanımlamıştır. Marri, 10 Haziran 2014'te 86 yaşına geldiğinde ölünce aşiretinin başına öz oğlu Nawab Changez Khan Marri geçti ve hâlâ Marri aşiretinin liderliğini yapmaktadır. Belucistan hükümetinin aşiretlerle olan ilişkisini anlamak için Akbar Shahbaz Khan Bugti bir başka örnektir. Akbar, Bugti aşiretinin başındaki isimdir ve Belucistan hükümetinde daha önce savunma bakanlığı yapmış, Beluçların tek bir milliyetçi parti çatısı altında birleşmesi için çağrıda bulunmuştur. Kendisi, silahlı mücadelenin bir çözüm yolu olduğunu düşünmüyor ve Islamabad ile müzakere ediyordu fakat bu müzakereler hiçbir sonuç vermiyordu. Bugti, 26 Ağustos 2006 yılında Pervez Müşerref hükümeti tarafından öldürüldü.

Ardından torunu Brahmdagh Bugti liderliği almış olsa da bir iç çekişme yaşandı. Bugün aşiretin net bir lideri bulunmuyorken Brahmdagh 2006 yılında İsveç'e kaçtı ve hâlâ burada yaşıyor, kendisi Beluç Cumhuriyet Ordusu'nun (Baloch Republican Army, BRA) kurucusu. Akhbar'ın akrabalarından Sarfraz Bugti ise bugün Belucistan eyaleti başbakanıdır. Bir başka aşiret olan Mengal'in lideri Attaullah Mengal 1971-73'te eyaletin ilk başbakanlığını yaparken oğlu Akhtar Mengal de 1997'de eyalet başbakanlığı yaptı. Akhtar Mengal aşiret liderliğini sürdürmektedir ve aynı zamanda Belucistan Ulusal Partisi'nin (Balochistan National Party, BNP) de başkanıdır.

Militan örgütler, aşiretler, serdarlar dışında Beluçları temsilen birkaç parti de bulunmaktadır: Jamhoori Wattan Partisi (%0.04), Balochiston Awami Partisi (%0.6), Belucistan Ulusal Partisi (%0.45). Oy oranlarına bakıldığında parlamentoda Beluçların yakın zamanda söz sahibi olması pek mümkün gözüküyor.

Bin Kilometrede Kaos

Beluçlardaki dinî etken ise hem Pakistan hem de İran'da karşımıza çıkıyor. İran ile Pakistan'ın Belucistan eyaletinde 1000 kilometrelik bir sınırı bulunmaktadır. Bu sınırın bulunduğu İran'ın güneydoğusuna Sistan-Belucistan isimleri verilmektedir. Bölgenin İran bakımından tehlikesine değinmeden önce Sünni-Şii sorununa Belucistan içinde değinelim. Sünni bir toplum olan Beluçlar, Belucistan'da mezhepsel şiddetin çıkış kaynağıdır. Şiddet, örgüt boyutuna ilerlemiş ve Laşkar Cavi ([Lashkar-e-Jhangvi](#), LeJ) adında bir örgüt ortaya çıkmıştır. Bu örgütten en çok nasibini alan bir Şii topluluk olan Hazarlar'dır. Örgüt aynı zamanda 2003 yılında [FTO](#)'ya sokulmuştur. Taliban ile ilişkili olduğu da bilinenler arasındadır. Örgüt, anti-İran ve anti-Şii tavır almaktadır. İran'ın içinde ise Jundallah (2003-2010 yıllarında aktif) ve Ceyşu'l Adl (Jaish al-Adl, Jundallah'ın devamı niteliğinde 2012'den günümüze) bulunmaktadır. Bu Sünni Beluç grup 2024 yılı içinde Pakistan-İran arasında karşılıklı misillemelerin yaşandığı bir gerilime sebep [olmuştur](#). Saldırıların sıklığını korumaktayken en yakın tarihli birkaç saldırı şu şekildedir: 2021 yılında İran Valilik Binası [Baskını](#), 4 Nisan 2024'te [Chabahar ve Rask](#) eş zamanlı saldırıları, 27 Ekim 2024'te [Taftan Polis Konvoyu Saldırısı](#), 26 Temmuz 2025'te [Zahedan Adliye Binası Baskını](#)...

İran, Pakistan'da etnik ağırlıklı sorunlar yaşayan Beluçlarla dinî anlaşmazlık içindedir. Aynı bölgede BLA ve BLF'ye merkez olan ve en bilinen Sünni örgütlerden biri olan Taliban yönetimi altındaki Afganistan bulunmaktadır. Afganistan'ın güneyinde 500 bin civarında, İran'ın güneydoğusunda [1.5 milyon](#) arasında ve Pakistan'da da 6.8 milyon Beluç bulunmaktadır. Amerika ve İsrail'in gözünde Orta Doğu'daki en büyük engel İran'dır. İran'ın en büyük zaafı, çokkültürlü olarak tanıtılan çok başlı azınlık yapılarıdır ki ayrılıkçı azınlıklar yeni yüzyılın Orta Doğu için en etkin konusudur: Suriye'de Kürtler, Dürziler, Sünni ve Şii gruplar; Irak'ta Kürtler, Sünni ve Şii gruplar... Nitekim olası bir karışıklıkta Belucistan kendi etniğinden olan İran Beluçlarını müdafaa etmek isteyebilir ya da bunu fırsat bilerek İran'ın güneydoğusuna kontrol altına alabilir. Bu durumda sınır komşusu olan İran Beluçlarının ve Beluçlarla iltisaklı Taliban yönetiminin bunu dört gözle bekleyeceğini düşünmemek için hiçbir sebep yoktur.